

אביי אמר: חייב.

ומבארין: **רבא אמר פטור**, היות שגם זה הוא בכל "מתעסק". **דהא לא נתכוין לחתיכה דאיסורא של מחובר** [בשגגת שבת או בשגגת איסור המלאכה], אלא נתכוין לחתיכת תלוש, שהוא מעשה היתר.

אביי אמר חייב: דהא קמיכוין בכל זאת לחתיכה בעלמא, ואין זה מתעסק אלא שוגג.

אמר רבא: מנא אמינא לה שאפילו אם התכוין לחיתוך הוי מתעסק?

דתניא: יש חומר בשבת יותר משאר מצות. ומאידך יש חומר בשאר מצות יותר מבשבת.

ומבארת הברייתא: **חומר שבת משאר מצות** — **שהשבת אם עשה בה שתיים** [ובגמרא יבואר אם הכונה היא לשתי מלאכות שונות או שחזר ועשה מלאכה אחת פעמיים] **בהעלם אחד**, חייב קרבן חטאת **על כל אחת ואחת. מה שאין כן בשאר מצות.**

ולריש לקיש הסובר כי ידיעות שלאחר המעשים אין מחלקות, הוא הדין בשפחה חרופה שאינן מחלקות, ואפילו ידיעות שבין ביאה לביאה.

עב-ב איתמר נתכוין להגביה את הירק התלוש שנפל לתוך ערוגת ירק, וטעה, **וחתך את המחובר** — פטור. משום דהוי "מתעסק" ולא שוגג. ומתעסק פטור מחטאת, דילפינן מדכתיב בחטאת "אשר חטא בה", דמשמע דוקא אם נתכוין לאותו דבר שחטא בו אלא ששגג שסבור שהיום חול או שמלאכה זו מותרת, רק אז הוא חייב חטאת. אבל אם התעסק בדבר אחר ובטעות עשה דבר זה הרי הוא פטור מחטאת.

ויש עוד תנאי להגדיר מעשה כ"מתעסק", שבאותו דבר שחשב לעשותו לא נתכוון לעשות בו מלאכת איסור.

והכא, לכולי עלמא הוי מתעסק, שהרי לא נתכוין כלל למעשה חיתוך אלא להגביה בלבד. (1)

אבל, אם נתכוין לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר — פליגי בה רבא ואביי.

רבא אמר: פטור.

דאמר ידיעה שלאחר המעשה מחלקת.

1. רש"י. ולדעתו, סוגיין מיירי בנתכוין לחתוך או להגביה את התלוש הזה ולבסוף חתך מחובר אחר.

אולם דעת תוס' בסוגיין בד"ה נתכוין, ובכמה מקומות בש"ס, דתרי מתעסק נינהו.

א. כאשר נתכוין לחתוך או להגביה את התלוש ונמצא שהוא עצמו מחובר. ובהכי מיירי

לאשם שפחה חרופה: בחטאת, כיון דבשעת ידיעה אינו בר קרבן, שאילו חטא באותה שעה היה מזיד, שאינו מביא קרבן, הילכך דין הוא שהידיעה תחלק בין שוגג לשוגג. אבל הבא על שפחה חרופה, שהוא חייב גם על המזיד, ואפילו בשעת ידיעה הוא ראוי להביא קרבן כמו שוגג גמור, לפיכך אין הידיעה מחלקת בין השגגות. לולי זאת שהידיעה חשובה ככפרה, כיון שנודע בחטאו וניחם עליו. שזהו הטעם בחטאות, למאן

הדא מיחייב! שגם בשבת אינו חייב שתיים על אותה מלאכה שחזר ועשאה פעמיים בהעלם אחד!

ומתרצינן: לעולם, גבי שבת היינו דעבד קצירה וטחינה. ומאי "מה שאין כן בשאר מצות" — אעבודה זרה קאי, וכדרב אמי.

דאמר רב אמי: זיבח בהמה לעבודה זרה, וגם קיטר, וניסך לעבודה זרה בהעלמה אחת, שנתעלם ממנו הדין שאסור לעבוד עבודה זרה — אינו חייב אלא אחת.

ועבודות אלו בעבודה זרה הרי הן כמו קצירה וטחינה לגבי שבת, שהן עבודות שונות, ובכל זאת אינו חייב על כל עבודה חטאת בפני עצמה. וזו היא כוונת הברייתא ש"שאר מצות" שונות משבת.

ומקשינן: במאי אוקימתא להא ד"שאר מצות" — בעבודה זרה.

אי הכי, אימא סיפא, דקתני: חומר בשאר מצות, שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב. מה שאין כן בשבת.

האי "שגג בלא מתכוין" דעבודה זרה [הנקראת "שאר מצוות"] — היכי דמי שיתחייב בכלל חטאת על עבודה זרה בשוגג?

אילימא כסבור על עבודה זרה שאין היא עבודה זרה אלא בית הכנסת הוא,

וחומר בשאר מצות משבת — שבשאר מצות אם שגג בלא מתכוין חייב חטאת, מה שאין כן בשבת.

ומיד מפרשת הגמרא את הברייתא.

אמר מר ברייתא: חומר בשבת משאר מצות, שהשבת עשה שתיים בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות.

והוינן בה: היכי דמי?

אילימא ד"שתיים בהעלם אחד" לגבי שבת היינו דעבד קצירה וטחינה, שהם שתי אבות מלאכות, ולפיכך הוא חייב שתיים. אם כן דכוותה, בדומה לזה, גבי שאר מצות, היינו דאכל חלב דם שהם שני גופי איסור שונים בדומה לקצירה וטחינה.

אי אפשר לומר כן, כי אין הבדל ביניהם.

שהרי גם הכא, בשבת, תרתי חטאות מיחייב, וגם הכא, בחלב ודם, נמי תרתי מיחייב, ואפילו אכלן בהעלם אחד!

אלא שמא תאמר, בשאר מצות דלא מיחייב אלא הדא אפילו בעשה שתיים היכי דמי — בכגון דאכל כזית חלב וחזר ואכל כזית חלב בהעלם אחד. דכוותה גבי שבת היינו דעבד קצירה וקצירה שקצר שתי גרוגרות בהעלם אחד.

אכתי תיקשי, דהכא הדא מיחייב והכא

מחובר אחר. שבכל התורה לא הוי מתעסק כיון שהתכוין למלאכת איסור, ורק בשבת פטור משום "מלאכת מחשבת", שלא נתקיימה מחשבתו.

בסוגיין, ומתעסק זה פטור מחטאת בכל התורה כולה.
ב. כאשר נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך

והשתחוה לה. ומה שאמר התנא בברייתא "שגג בלא מתכוין", היינו ששגג בכך שלא ידע שהיא עבודה זרה, ולכן לא נתכוין כלל להשתחוות ולעבוד לעבודה זרה.

אם כן תיקשי, מדוע בכלל חייב קרבן חטאת על ההשתחואה שכזו?

והרי לבו — לשמים! (2) שלא עבד עבודה זרה כלל, ואפילו לא בשוגג!

שהרי אפילו אם היה יודע שזו עבודה זרה לא עשה איסור בהשתחואתו, כיון שכונתו אינה לעבודה אלא להשתחוות בהשתחואה זאת לשמים?! (3)

ואלא, דהוי אנדרטא, פסל בצורת המלך, שלא הועמדה לשם עבודה זרה, אלא משתחויים לה לכבוד המלך, וסגיד [השתחוה] לה.

אך עדיין קשה: כי ממה נפשך —

אי דקבלה עליה לאנדרטה באלוה, הרי הוא עצמו עשאה לאנדרטא לעבודה זרה, ואם כן, מזיד הוא בהשתחואתו לשם עבודה זרה, ואינו מביא קרבן חטאת, שבא רק על השוגג?!

ואי דלא קבלה עליה באלוה אלא השתחוה

לאנדרטא רק לכבודו של המלך — לאו כלום הוא! שהרי לא התכוין לשם עבודה זרה.

אלא, המדובר בברייתא הוא באופן שאכן השתחוה לעבודה זרה, מתוך ידיעה שזו היא עבודה זרה, ולא היה לבו לשמים. אך מאידך לא קבל אותה עליו באלוה!

ולא עשה כן מתוך רצון עצמי לעבוד עבודה זרה, אלא מאהבה לאדם, שרצה לעשות לו נחת רוח בהשתחואתו לעבודה זרה, או שהשתחוה לה מיראה מפני בן אדם.

ו"שוגג בלא מתכוין" היינו ששגגתו היא בכך שסבור שמותר להשתחוות לעבודה זרה כשעושה זאת מאהבת אדם או מיראתו, כשאינו מתכוין בלבו לשם אלהות [ויודע הוא ומאמין בלבו שאין בה ממש. ריטב"א].

הניחא לאביי, דאמר שהעובד עבודה זרה מאהבה ומיראה חייב מיתה במזיד וחטאת בשוגג.

אלא לרבא, דאמר שהעובד עבודה זרה מאהבת אדם או מיראתו פטור ממיתה וחטאת (4) — מאי איכא למימר? מהו שגג בלא מתכוין דעבודה זרה שחייב עליו חטאת?

בעבודה זרה, שתמיד יכול לומר שלבו לשמים. וטעם הדבר, משום שאעפ"י שאין במעשה זה משום עבודה זרה ממש, אמרה תורה שימסור נפשו משום קידוש השם, להוציא מדעת הרוצים להעבירו על האיסור. ריטב"א. [עיין הערה 4].

4. קשה, דאם כן למה נאמר על עבודה זרה שיהרג ואל יעבור, והרי הוא עובד מיראה? וצריך לומר, שאכן יש לו למסור נפשו ולא

2. אורחא דמלתא נקט, דמסתמא כך הוא, שהרי סבור שהוא בית כנסת. אבל גם אם לא נתכוין לשמים הוא פטור, כל שלא היה לבו מסור לעבודה זרה. ריטב"א.

3. לשון רש"י בסנהדרין וכריתות. והריטב"א כתב בדעת רש"י שרק ממיתה וקרבן הוא פטור אבל לכתחילה אסור אפילו כשלבו לשמים. דאם לא כן לא משכחת לה "יהרג ואל יעבור"

היינו בעכו"ם, וכדאוקימנא לעיל בזיבח וניסך וקיסר לעבודה זרה. ופיפא ד"חומר בשאר מצות משבת" היינו בשאר מצות, ולא בעבודה זרה.

ומבארין את הסיפא: ו"שנג בלא מתכוין" בשאר מצות דחייב — היכי דמי?

כגון, שהיתה לפניו חתיכת חלב, דסבור דהחלב שלפניו — שומן הוא, ואכלו⁽¹⁾ [וקרי ליה "בלא מתכוין" כיון שלא נתכוין לאכול חלב].

מה שאין כן בשבת. דפטור אם אירע באופן דומה. וכגון דנתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר, שהוא פטור — משום דהוי מתעסק.

אבל באכילת חלב חייב גם במתעסק, דקיימא לן "המתעסק בחלבים ובעריות — חייב חטאת, שכן נהנה"⁽²⁾.

הרי מבואר בברייתא כדברי רבא, שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור.

אלא משכחת לה ב"אומר מותר", שטועה בעצם האיסור, שסבור שאין איסור עבודה זרה בתורה. וכגון גר שנתגייר לבין הגויים.⁽⁵⁾ [וכיון שלא ידע מעולם מהאיסור נקרא "אינו מתכוין". רש"י סנהדרין סב ב ד"ה אלא].

ואכתי תקשי, הא דקתני בברייתא מה שאין בשבת, דפטור לגמרי. ואי מיירי באומר מותר למה יפטר לגמרי בשבת? שאעפ"י שהאומר מותר הוא שוגג גם בעצם השבת וגם באיסור המלאכות, מכל מקום הרי זה "העלם זה וזה בידו".

והרי עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן [לעיל ע ב] בהעלם זה וזה בידו אלא אי לחיובי חדא חטאת אי לחיובי תרתני. כלומר, על כל מלאכה ומלאכה. אבל מפטרי לגמרי — לא. דפשיטא שחייב לפחות חטאת אחת?

ומסיק רבא לראייתו דנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור: אלא, לאו, "שאר מצות" דרישא וסיפא לא מיירי בענין אחד. דרישא ד"חומר בשבת משאר מצות"

עג-א

הערה 4.]

1. מכאן הוכיחו לעיל עב ב בתוס' ד"ה נתכוין, דלא כרש"י בענין מתעסק. שלדבריו, בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר היינו בשני דברים, שנתכוין לזה וחתך את זה. אם כן גם הכא היה צריך לומר שהיו לפניו חלב ושומן ונתכוין לאכול את השומן ואכל את החלב.

2. בטעם הדבר שהנהגה אינו נפטר מדין מתעסק, כתב בספר אתוון דאורייתא כלל כ"ד, דיסוד פטור מתעסק הוא, משום שכל דבר שלא

לעבוד עבודה זרה אפילו כשעושה זאת רק מיראה. אלא שכאן הדברים אמורים ביחס לעונשו באם לא מסר עצמו, ועבד, שאינו חייב מיתה בבי"ד במזיד, ולא קרבן חטאת בשוגג. תוס' ד"ה רבא.

5. תוס' בד"ה עד כאן, חולקים על זה. דהא ככהאי גונא הוי שוכח עיקר שבת ואינו ענין להעלם זה וזה בידו. אלא מיירי שנתעלם ממנו איסור עבודה זרה שאם יזכירוהו יזכר מיד, ולפיכך לא הוי כשוכח עיקר שבת אלא כשוכח שהיום שבת. ואזלי לשיטתם לעיל ע ב [עייין שם